

Le lingue vicine

1. a) Iscrizione di Lemno (VI sec. a.C.) *avis sialxveis* (etr.?) || Μύρινα/Murina || KN (*passim*) *ki-ke-ro*.
b) Iscrizioni in caratteri greci di Praisos e Drero / Frammento protosicilo di Hybla Heraea.
c) Sillabario cipriota.
d) Lineare A.
2. a) Thuc. II 80s. Χάονες, Μολοσσοί, Ἀτιντᾶνες, Παρναῖοι (βάρβαροι).
b) Thuc. III 94,5 μετὰ τούτους Εὐρυτᾶσιν, ὅπερ μέγιστον μέρος ἐστὶ τῶν Αἰτωλῶν, ἀγνωστότατοι δὲ γλῶσσαν καὶ ὠμοφάγοι εἰσὶν, ὡς λέγονται.
c) Eur. Ph. 138 (Tideo) ὡς ἀλλόχρωσ ὄπλοισι, μειζοβάρβαρος.
d) Πενέσται, Δῶτιον πεδίον, Ὑλλεῖς, Τευτιάπλος (Thuc. III 29,2) | *te-u-to* (f. Τεύτα), *pa-to-ro* (Πάτρων).
3. a) Hdt. V 22,2 Ἀλέξανδρος δὲ ἐπειδὴ ἀπέδεξε ὡς εἶη Ἀργεῖος, ἐκρίθη τε εἶναι Ἕλληνα καὶ ἀγωνιζόμενος στάδιον συνεξέπιπτε τῷ πρώτῳ.
b) Plut. *Quom. adul.* 22c “δάνον” γὰρ Μακεδόνες τὸν θάνατον καλοῦσι || Hesych. δ 148 L. δαλάγχαν· θάλασσαν || Hesych. δ 2733 L. δώραξ· σπλὴν ὑπὸ Μακεδόνων.
c) Βίλιππος, Βερενίκα.
d) Hesych. α 213 L. ἀβροῦτες· ὄφρως Μακεδόνες, av. *br(u)vatbyam* (du.), airl. *brūad*.
4. a) Hdt. V 3,1 Θρηκίων δὲ ἔθνος μέγιστόν ἐστι μετὰ γε Ἰνδοὺς πάντων ἀνθρώπων.
b) Str. VII 3,10 ἔτι γὰρ ἐφ’ ἡμῶν Αἴλιος Κάτος μετῴκισεν ἐκ τῆς περσείας τοῦ Ἰστρου πέντε μυριάδας σωματῶν παρὰ τῶν Γετῶν, ὁμογλώττου τοῖς Θραξίν ἔθνοισι, εἰς τὴν Θράκην.
c) Str. VII 3,12 γέγονε δὲ καὶ ἄλλος τῆς χώρας μερισμὸς συμμένων ἐκ παλαιού· τοὺς μὲν γὰρ Δακοὺς προσαγορεύουσι, τοὺς δὲ Γέτας, Γέτας μὲν τοὺς πρὸς τὸν Πόντον κεκλιμένους καὶ πρὸς τὴν ἕω, Δακοὺς δὲ τοὺς εἰς τὰναντία πρὸς τὴν Γερμανίαν καὶ τὰς τοῦ Ἰστρου πηγὰς, οὓς οἶμαι Δάους καλεῖσθαι τὸ παλαιόν· ἀφ’ οὗ καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἐπεπόλασε τὰ τῶν οἰκετῶν ὀνόματα Γέται καὶ Δᾶοι.
d) Thuc. II 29,2s. ὁ δὲ Τήρης οὗτος ὁ τοῦ Σιτάλκου πατήρ πρώτος Ὀδρῦσαις τὴν μεγάλην βασιλείαν ἐπὶ πλέον τῆς ἄλλης Θράκης ἐποίησεν· πολὺ γὰρ μέρος καὶ αὐτόνομόν ἐστι Θρακῶν. Τηρεῖ δὲ τῷ Πρόκην τὴν Πανδίωνος ἀπ’ Ἀθηνῶν σχόντι γυναῖκα προσήκει ὁ Τήρης οὗτος οὐδέν, οὐδὲ τῆς αὐτῆς Θράκης ἐγένοντο, ἀλλ’ ὁ μὲν ἐν Δαυλίᾳ τῆς Φωκίδος νῦν καλουμένης γῆς [ὁ Τηρεὺς] ὄκει, τότε ὑπὸ Θρακῶν οἰκουμένης, καὶ τὸ ἔργον τὸ περὶ τὸν Ἰτυν αἱ γυναῖκες ἐν τῇ γῆ ταύτῃ ἔπραξαν, PY (2x) *di-wo-nu-so-jo*.
5. a) Il. II 862s. Φόρυγας αὖ Φρύγας ἦγε καὶ Ἀσκάνιος θεοειδὴς / τῆλ’ ἐξ Ἀσκανίης.
b) Hdt. VII 73 Φρύγες δὲ ἀγχοτάτω τῆς Παφλαγονικῆς σκευὴν εἶχον, ὀλίγον παραλλάσσοντες. οἱ δὲ Φρύγες, ὡς Μακεδόνες λέγουσι, ἐκαλέοντο Βρίγες χρόνον ὅσον Εὐρωπῆιοι ἐόντες σύνοικοι ἦσαν Μακεδόσι, μεταβάλλοντες δὲ ἐς τὴν Ἀσίην ἅμα τῇ χώρῃ καὶ τὸ οὐνομα μετέβαλον ἐς Φρύγας. Ἀρμένιοι δὲ κατὰ περ Φρύγες ἐσεσάχατο, ἐόντες Φρυγῶν ἀποικοι.
c) Thuc. II 22,2 καὶ ἵππομαχία τις ἐγένετο βραχεῖα ἐν Φρυγίσι τῶν τε Ἀθηναίων τέλει ἐνὶ τῶν ἱππέων καὶ Θεσσαλοῖς μετ’ αὐτῶν πρὸς τοὺς Βοιωτῶν ἱππέας.
d) Plat. *Crat.* 410a ὅρα τοίνυν καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα τὸ “πῦρ” μὴ τι βαρβαρικὸν ἦ. τοῦτο γὰρ οὔτε ῥάδιον προσάψαι ἐστὶν Ἑλληνικῇ φωνῇ, φανεροί τ’ εἰσὶν οὕτως αὐτὸ καλοῦντες Φρύγες σμικρὸν τι παρακλίνοντες καὶ τό γε “ὔδωρ” καὶ τὰς “κύνας” καὶ ἄλλα πολλά.
6. a) Il. II 840s. Ἰππόθοος δ’ ἄγε φῦλα Πελασγῶν ἐγχεσιμῶρων / τῶν οἱ Λάρισαν ἐριβόλακα ναιετάσκον, Od. XIX 175-177 ἄλλη δ’ ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη· ἐν μὲν Ἀχαιοί, / ἐν δ’ Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες, ἐν δὲ Κύδωνες / Δωριεὲς τε τριχάϊκες δίοι τε Πελασγοί, Hdt. I 57,1-3 ἦντινα δὲ γλῶσσαν ἴεσαν οἱ Πελασγοί, οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἰπεῖν· εἰ δὲ χρεόν ἐστι τεκμαιρόμενον λέγειν τοῖσι νῦν ἔτι εὐοῖσι Πελασγῶν τῶν ὑπὲρ Τυρσηνῶν Κρήστωνά πόλιν οἰκεόντων, οἱ ὄμουροι κοτε ἦσαν τοῖσι νῦν Δωριεῦσι καλεομένοισι (οἴκειον δὲ τηνικαῦτα γῆν τὴν νῦν Θεσσαλιῶτιν καλεομένην), καὶ τῶν Πλακίην τε καὶ Σκυλάκην Πελασγῶν οἰκισάντων ἐν Ἑλλησπόντῳ, οἱ σύνοικοι ἐγένοντο Ἀθηναίοισι, καὶ ὅσα ἄλλα Πελασγικὰ ἐόντα πολίσματα τὸ οὐνομα μετέβαλε, εἰ τούτοισι τεκμαιρόμενον δεῖ λέγειν, ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἰέντες. εἰ τοίνυν ἦν καὶ πᾶν τοιοῦτο τὸ Πελασγικόν, τὸ Ἀττικὸν ἔθνος, ἐὸν Πελασγικόν, ἅμα τῇ μεταβολῇ τῇ ἐς Ἑλλάδα καὶ τὴν γλῶσσαν μετέμαθε, Thuc. IV 109,4 αἱ οἰκοῦνται ξυμμείκτοις ἔθνεσι βαρβάρων διγλώσσων, καὶ τι καὶ Χαλκιδικὸν ἐνὶ βραχῦ, τὸ δὲ πλεῖστον Πελασγικόν, τῶν καὶ Λημιόν ποτε καὶ Ἀθήνας Τυρσηνῶν οἰκησάντων, Alc. fr. 337 V. πρώτα μὲν Ἄντανδρος Δελέγων πόλις, Str. XIII 1,59 ἐν ὅλῃ δὲ Καρία καὶ ἐν Μιλήτῳ Δελέγων τάφοι καὶ ἐρύματα καὶ ἔχνη κατοικιῶν δείκνυται.
b) Κνωσσός, Ἄλωσσός, Πειρωσσός, Μυκαλησσός || Ὑμηττός, Βριληττός, Λυκαβηττός, Ἀρδηττός (cf. Παρνασσός) || Ἰλισός, Κηφισός || Τρικόρυ(ν)θος, Προβάλινθος, Περγασή || Λάρις(σ)α, Ἀλίσαρνα, Καλάσαρνα, Φαλάσαρνα, Ἀλάσαρνα, Μύκαρνα || Τέλημησος/Τελμισσός || σῦς, τύμβος.
c) Νόννος, Λάλλα, Βάβας, Ἄδα || Ἡρακλῆς, Κυβήβη, Ἀθήνη || Ἄθᾶνα θυγάτηρ Διὸς / *Usāh duhitā Divah* (Ἡώς).
d) ἀσάμινθος (Κόρινθος, Πέρινθος), θάλαμος (Πέργαμος), μέγαρον (Μέγαρα) || ἐλαί(φ)α/ἔλαι(φ)ον (lat. *olīval oleum*, arm. *ewl*), οἶνος (arab. *wayn^m*, ebr. *yayin*, bab. *īnu*, lat. *uīnum*, umb. *vinu*, alb. *vēne*, arm. *gini* / cf. μέθυ,

ai. *mádhū*, sl. *međū*, lett. *medus*), σῦκον (lat. *ficus*, arm. *thuz* / cf. ὄλυνθος), μίνθη (lat. *menta*), (φ)ρόδον (lat. *rosa*, arm. *vard*, pers. *gul*), κυπάρισσος (lat. *cupressus*), λείριον (lat. *lilium*), δάφνη, κριθὴ || Ἴξαλος, λάρος || χρυσός, σίδηρος, κασσίτηρος, μόλυβδος/μόλιβος || ἀρύβαλλος, βίκος, δέπας, λήκυθος || θώραξ, ξίφος, ὑσός || θάλασσα, κυβερνᾶν, κάλως || ἴαμβος, βάρβιτος, κιθάρα || θίασος, θεός (≠ **deiwo-* > ai. *deváh*, apruss. *deiwas*, lat. *deus*, gr. δῖος) || βασιλεύς, φάναξ, τύραννος.

7. a) πῦρ (ai. *agnih*, lat. *ignis*), ὕδωρ (lat. *aqua*), ἔπος (ai. *vāk*, lat. *uox*), φύσις (lat. *natura*).
 b) ἄρκτος (ai. *fksah*, arm. *arj*, lat. *ursus*, airl. *art*), ἔλαφος / ἔλλός (lat. *ceruus*), (λα)γός.
 c) γύννις, μίκκος, τίτθη, ἀπφῶς, πάππας, γενναῖος, κακός, κάλλος/καλός, παῦρος/φραῖλος.
 d) *gh^w- (o *g^wh-) > ai. *hánti*, *ghnánti*, itt. *kuenzi*, *kunanzi*, gr. ἔθεινα, φόνος | ai. *bhárāmi*, got. *baira*, gr. φέρω, lat. *fero*.

Bibliografia

- P. Kretschmer, *Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache*, Göttingen 1896.
 A. Torp, *Die vorgriechische Inschrift von Lemnos*, Christiania 1904.
 A. Fick, *Vorgriechischen Ortsnamen*, Göttingen 1905.
 O. Hoffmann, *Die Makedonen, ihre Sprache und ihr Volkstum*, Göttingen 1906.
 E. Nachmanson, *Die vorgriechischen Inschriften von Lemnos*, «Athenische Mitteilungen» XXXIII (1908) 47ss.
 H. Krahe, *Beiträge zur Makedonenfrage*, «Zeitschrift für Ortsnamenforschung» II (1935) 78-103.
 H. Krahe, *Die Illyrier in der Balkanhalbinsel*, «Die Welt als Geschichte» III (1937) 284ss.
 V. Georgiev, *Vorgriechische Sprachwissenschaft*, I-II, Sofia 1941, 1945.
 F. Sommer, *Hethiter und Hethitisch*, Stuttgart 1947.
 H. Krahe, *Die Indogermanisierung Griechenlands und Italiens*, Heidelberg 1949.
 H. Pedersen, *Lykisch und Hittitisch*, Kopenhagen 1949².
 F.J. Tritsch, *Luwian and Hittite*, «Archiv Orientalní» XVIII (1950) 494ss.
 A.J. van Windekens, *Le Pélasgique. Essai sur une langue indo-européenne préhellénique*, Louvain 1952.
 A.J. van Windekens, *Contributions à l'étude de l'onomastique pélasgique*, Louvain 1954.
 P. Kretschmer, *Die Leleger und die ostmediterrane Bevölkerung*, «Glotta» XXXII (1953) 161ss.
 J.N. Kalléris, *Les anciens Macédoniens. Étude linguistique et historique*, I, Athènes 1954.
 W. Merlingen, *Das "Vorgriechische" und die sprachwissenschaftlich-vorhistorischen Grundlagen*, Wien 1955.
 D. Detschew, *Die thrakischen Sprachreste*, Wien 1957.
 R. Gusmani, *Studi sull'antico frigio*, «RIL» XCII (1958) 835ss.
 R. Gusmani, *Il frigio e le altre lingue indoeuropee*, «RIL» XCIII (1959) 17ss.
 O. Haas, *Die Lehre von den indogermanischen Substraten in Griechenland*, «Linguistique Balkanique» I (1959) 29-56.
 D. Detschew, *Charakteristik der thrakischen Sprache*, «Linguistique Balkanique» II (1960) 144-213.
 F. Lochner-Hüttenbach, *Die Pelasger*, Wien 1960.
 O. Haas, *Die phrygische Sprache im Lichte der Glossen und Namen*, «Linguistique Balkanique» II (1960) 25ss.
 A. Heubeck, *Praegraeca. Sprachliche Untersuchungen zum vorgriechisch-indogermanischen Substrat*, Erlangen 1961.
 G. Huxley, *Crete and the Luwians*, Oxford 1961.
 J. Wiesner, *Die Thraker*, Stuttgart 1963.
 W. Dressler, *Armenisch und Phrygisch*, «Handes Amsorya» LXXVIII (1964) 485-498.
 R. Hauschild, *Die indogermanischen Völker und Sprachen Kleinasiens*, «SBBerl» CIX (1964) 72-81.
 L. Zgusta, *Anatolische Personennamensippen*, Prag 1964.
 H. Kronasser, *Illyrier und Illyricum*, «Die Sprache» XI (1965) 155ss.
 V. Georgiev, *Die Deutung der altertümlichen thrakischen Inschrift aus Kjolmen*, «Linguistique Balkanique» XI (1966) 7-23.
 R. Schmitt-Brandt, *Die thrakischen Inschriften*, «Glotta» XLV (1967) 40-60.
 E. Masson, *Recherches sur les plus anciens emprunts sémitiques en grec*, Paris 1967.
 A. Kammenhuber, *Die Sprachen des vorhellenischen Kleinasiens in ihrer Bedeutung für die heutige Indogermanistik*, «Münchener Studien zur Sprachwissenschaft» XXIV (1968) 55ss.
 A. Scherer, *Paphlagonische Namenstudien*, in AA. VV., «Gedenkschrift für W. Brandenstein», Innsbruck 1968, 377ss.
 E. Degani, *Macedonian Glosses in Hesychius' Lexicon*, «Hellenika» XXXV (1984) 3-28 (ora in *Filologia e storia*. «Scritti di Enzo Degani», II, Hildesheim 2004, 742-767).
 J. Faucounau, *Remarks on the Carian Alphabet from Sinuri*, in M.E. Giannotta-R. Gusmani-L. Innocente-D. Marcozzi-M. Salvini-M. Sinatra-P. Vannicelli (edd.), *La decifrazione del Cario*. «Atti del I° simposio internazionale Roma, 3-4 maggio 1993», Roma 1994, 233-236.
 O. Carruba-W. Meid (curr.), *Anatolisch und Indogermanisch. Anatolico e Indoeuropeo*. «Akten des Kolloquiums der Indogermanischen Gesellschaft. Pavia, 22-25 September 1998», Innsbruck 2001.
 S. Valente, *Osservazioni sul glossografo Ameria*, «Eikasmós» XVI (2005) 283-291.
 P.A. Dimitrov, *Thracian Language and Greek and Thracian Epigraphy*, Cambridge 2009.
 R. Rosól, *Frühe semitische Lehnwörter im Griechischen*, Frankfurt a.M. 2013.